

”HARRY POTTER ÄR INTE LÄMPLIG I SKOLAN”

**- En jämförande studie mellan serbiska och svenska lärares syn på
litteraturundervisning**

Handledare: Björn Hassler

Förord

Jag vill tacka de sex lärare som tog sig tid att medverka i min undersökning, utan Er hade jag aldrig kunnat genomföra detta arbete. Jag vill även rikta ett stort tack till min handledare Björn Hassler för alla råd, tips och synpunkter genom arbetets gång. Sist men inte minst vill jag tacka min familj som har ställt upp och stöttat mig under hela min utbildning, utan Er hade detta inte varit möjligt.

Stockholm Januari 2009

Martina Cvilak

Abstract

This thesis is about Swedish and Serbian teachers and their views on how literature should be taught to students in high school. The twist is that these teachers live in two different European countries, and work under two different educational systems. Three of them work in Stockholm, Sweden and the other three in Belgrade, Serbia. The purpose of this thesis was to find similarities and differences in the practice of teaching literature among teachers in these two different educational systems. The teachers were interviewed separately and spoke freely about their views and methods when teaching literature. The results seem to indicate that two European countries have two totally different approaches to literature, but also that the interviewed teachers were not as heavily influenced by the curriculum as one would expect, but their own individual opinions, interests and passions.

Keywords: didactic, literature education, cognitive approach, curriculum

INNEHÅLL

1. Inledning	6
1.1 Problemformulering	7
1.2 Syfte	7
1.3 Frågeställningar	8
1.4 Disposition	8
1.5 Definition av centrala begrepp	8
2. Tidigare forskning	9
3. Metod	11
3.1 Metod	11
3.2 Undersökningsmaterial	11
3.3 Teoretiska utgångspunkter	13
3.3.1 Teorier om hur vi lär	13
3.3.2 Teorier om hur vi lär ut	15
3.4 Styrning av skolan	17
3.5 Styrdokument	18
3.5.1 Kursplanen i svenska	19
3.5.2 Kursplanen i serbiska	19
4. Analys	21
4.1 Lärarna och litteraturen	21
4.1.1 Lärarnas förhållningssätt till litteraturläsning	21

4.1.2	Vilken litteratur använder lärarna i undervisningen	22
4.1.3	Hur använder lärarna litteratur i undervisningen	24
4.1.4	Lärarna och läroplanen	26
4.2	En ingående analys av lärarna	28
4.2.1	Sammanfattning av de serbiska lärarna	28
4.2.2	Sammanfattning av de svenska lärarna	29
	5. Slutsatser	31
	6. Avslutning	34
	Litteraturlista	35

1.INLEDNING

I alla tider som skolan har funnits har det debatterats om vilken roll skönlitteraturen har och bör ha i undervisningen, vad som är ”bra” litteratur för ungdomarna och vad som anses vara mindre bra att läsa. Åsikterna går isär om huruvida dagens ungdomar läser mycket eller lite och vad som ligger bakom deras val av litteratur. Lärarnas uppgift i skolan att förmedla grundläggande värden och skapa utrymme för gemensamma förutsättningar för skolans sociala och kulturella värld (Lpo 94).

I Sverige har lärarna stor frihet att välja vilken skönlitteratur de skall behandla i sin undervisning och syftet är att de själva utifrån deras tolkning och elevernas intresse skall kunna hitta den optimala litteraturen. Förhoppningen är att detta bland annat skall leda till att utveckla elevernas språkliga skicklighet och förmåga att uttrycka tankar och känslor (Lpo 94).

Ett land som inte har moderniserat sitt skolsystem lika mycket är Serbien. Det serbiska skolsystemet har bevarat sina pedagogiska traditioner vilket har bidragit till att litteraturundervisningen i synnerhet inte har förändrats särskilt mycket genom åren. Influenserna av Rysslands skolsystem och de kulturella spåren av det Osmanska Riket sitter i.

Sverige har i århundraden haft fred och stabil utveckling, medan det inte var länge sedan Serbien präglades av kommunistiskt tänkande, krig och elände. Förstörda skolor av bombanfall, brist på resurser och ständiga skolreformer är bara några av de faktorer som haft en betydande roll i kunskapsutvecklingen för skolan, lärare och elever i Serbien.

I Sverige däremot har skolan haft en tryggare position och ett stabilare samhälle. Ann Forsell skriver i boken *Pedagogerna*: ”Det är framförallt två decennier under 1900-talet som präglat den skola vi har idag: 50 och 90-talen”. ”Det förra gav oss den svenska grundskolan, en skola för alla, vars främsta mål var att vara jämlik och rättvis”. ”Det senare gav oss mångfaldens skola, med likvärdighet och valfrihet som honnörsord” (2005:7). Självklart har det svenska samhället och skolan påverkats av regeringsskiftet men inte i så stor utsträckning som i Serbien.

Trots dessa historiska skillnader är både Sverige och Serbien två europeiska länder som kulturellt sett inte är långt ifrån varandra. I stora drag skiljer sig inte skolsystemet mycket,

tvärtom har de många likheter. Tillexempel har de båda länderna en obligatorisk grundskola där eleverna börjar i skolan med sju år samt ett betygssystem för att fastställa elevers resultat. Den störta likheten är att de båda skolsystemen ständigt strävar efter att utvecklas och förbättras.

Undervisningsmetoder och pedagogiken som läraren använder vid undervisning säger mycket om vilken kunskapssyn läraren har. Samhället har en uppfattning om vilken kunskap skolan skall förmedla, hur elever lär sig bäst och vad som är bra undervisning. Lärarna däremot präglas av deras bakgrund: uppväxt, samhälle, utbildning och läroplaner. Dessa faktorer har verkan på lärarnas val av metoder och tillvägagångssätt för att nå varje enskild individ i undervisningen. Hur ser litteraturundervisningen egentligen ut i den svenska och serbiska skolan? Finns det en generell uppfattning bland de intervjuande lärarna om vad som bör läsas, hur det bör läsas och varför?

1.1 PROBLEMFORMULERING

När Serbien tillhörde före detta Jugoslavien var det ett modernt och välutvecklat europeiskt land med hög status. Jugoslaviens skolor var i världsklass och hade alla resurser som var nödvändiga för att utbilda elever och ge dem en allmänbildad skolning. Detsamma gäller för dagens svenska skola. Trots detta förefaller det finnas betydande skillnader vilket kan verka förvånande. Vilka likheter och skillnader finns det i litteraturundervisningen i svenska respektive serbiska högstadieskolor?

1.2 SYFTE

Syftet med detta arbete är att utifrån ett didaktiskt perspektiv analysera och tolka svenska och serbiska lärares attityder gentemot litteraturläsning med utgångspunkt i kursplanerna. *Vilka* skönlitterära texter läser eleverna, *hur* arbetar lärarna med de texter de valt och *varför* gör dem de val de gör? Vilken funktion anser lärarna att läsningen fyller, och hur definierar lärarna bra och dålig litteratur.

Denna antropologiska fallstudie fyller en lucka i forskningen vilket är viktigt att granska eftersom lärares syn på litteratur och deras åsikter påverkar konstruktionen av litteraturämnet på så sett att de traderar samhällets syn på litteratur till eleverna vilka i sin tur reproducerar

den kulturella normen. Genom att undersöka olika lärares och andra länders syn på och arbete med litteratur hoppas jag att denna studie medvetandegör och bidrar till reflektion.

1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR

För att kunna kartlägga och analysera skillnader och likheter mellan svenska lärares och serbiska lärares förhållningssätt gentemot litteratur har jag valt att utgå ifrån nedanstående frågor:

- * Vad säger kursplanerna om litteraturundervisningen?
- * Hur använder lärarna litteraturen i sin undervisning?
- * Vad har lärarna för attityder till skönlitteratur? Vilken funktion anser de att den fyller?
- * Vilken litteratur använder de i undervisningen? Varför? Vilka kriterier är avgörande för valet?

1.4 DISPOSITION

Uppsatsen är disponerad enligt följande: först definierar jag centrala begrepp i arbetet, och sedan följer en bakgrund där jag redogör för historik, tidigare forskning samt de teoretiska utgångspunkter som jag har valt att utgå ifrån. I avsnittet metod går jag igenom tillvägagångssättet för datainsamling samt vilka analysredskap jag har använt mig utav för bearbetning av stoffet. Därefter presenterar jag resultatet och avslutar med en diskussion och avslutning.

1.5 DEFINITIONER AV CENTRALA BEGREPP

Litteratur definieras som en samlingsbeteckning för alla sorters texter, nedskrivna och muntliga som uppfyller vissa estetiska kriterier. Med litteratur menar jag all litteratur såsom barn och ungdomslitteratur, vuxenlitteratur, fin- litteratur, populärlitteratur samt poesi.

Lärare eller pedagog är en person som undervisar elever. Min definition omfattar enbart grundskolelärare för äldre åldrar.

Elev beskrivs som den som tar del av undervisning. Även beteckningen ungdomar och barn förekommer då några av lärarna föredrog dessa termer.

Litterär kanon betecknas som ett urval av litterära verk som någon auktoritet anses ha påverkat en nation eller civilisation.

Didaktiska frågor används som vetenskapen om alla de faktorer som påverkar skolans undervisning och dess innehåll. Fokus ligger på frågorna *Vad* man gör, *hur* man gör något, och *varför* man gör det.

2. TIDIGARE FORSKNING

Det finns inte mycket forskning om lärares attityder beträffande litteraturundervisningen i Serbien och Sverige. Däremot finns forskning om lärares förändrade förutsättningar och litteraturundervisning i Sverige, hur den har sett ut och hur den ser ut idag. Det finns även en jämförande studie skriven av Torell Örjan (2002) *Hur gör man en litteraturläsare?* om skillnaderna mellan litteraturundervisningen i Sverige, Finland och Ryssland. Denna tidigare forskning är betydelsefull, då den berör ämnet litteratur och visar vilken inverkan litteratur har på ungdomar.

Samhällsutvecklingen ökar i snabb takt och bidrar till att livsvillkoren ständigt ändras och att ”nya kunskaper” och ny teknologi tar över det traditionella uppfattningarna. Dagens samhälle definieras som ett kunskapsamhälle, med tanke på att kunskap är en förutsättning för utveckling och framgång – gällande enskilda människor, företag, organisationer och samhället i sin helhet. Denna utveckling har bidragit till att skolans och lärares uppgifter har förändrats och det har blivit allt mer komplext att som lärare hålla balansgång mellan samhällets gamla och nya normer, förväntningar samt tradition och förnyelse (Kveli 1994:26).

Litteraturundervisningen har sett olika ut i Sverige vid olika tidpunkter. Kursplanerna i svenska har sett olika ut och utvecklats genom åren i olika riktningar vilket bidragit till att litteraturundervisningen inte alltid har haft den plats i skolan som den har idag. I och med att det svenska skolsystemet gått från regelstyrning till målstyrning har utvecklingen av läroplanen gått från konkretion till abstraktion. Detta har medfört en problematik i att tolka kursplanen i svenska eftersom den är formulerad på en hög abstraktionsnivå och medför

problem vid tolkningsarbete. Således är det enklare att som lärare följa en konkret kursplan men att det bidrar till mindre reflektion (Brodow 1996:30).

Samhällsutvecklingen har även bidragit till att ett glapp har skapats mellan lärare och elever vilket påverkat litteraturundervisningen negativt. En undersökning av litteraturundervisningen i fyra högstadielklasser visar att eleverna har en oklar bild av varför de läser skönlitteratur och varför litteraturen diskuteras över huvudtaget.

Det är stor skillnad på den skönlitteratur som läraren väljer åt eleverna, komplexiteten och problematiken den behandlar, med de genomgående ämnen som ungdomarna anser som essentiella och meningsfulla. Den litteratur som ungdomarna väljer att läsa självmant behandlar existentiella frågor som sexualitet, makt, orättvisor, klass, etnicitet och kön. Många lärare undviker skönlitteratur som bidrar till samtalsämnen som av samhället och skolan karakteriseras som svårhanterliga. (Molloy 2003:311)

När vi läser bygger vi föreställningsvärldar, medvetet eller omedvetet för att skapa mening och sammanhang. Vår förståelse av verket växer eller byts ut beroende på våra tidigare erfarenheter och det unika mötet mellan den nya texten och läsaren. Föreställningsvärlden omfattar läsarens känslor och tankar och delas in i flera faser beroende på vilka kunskaper läsare använder sig av när de skapar förståelse för texten. Misslyckas man i skapandet av mening och sammanhang förlorar eleverna förtroendet för läsningen. Därför är det viktigt att som lärare skapa klassrum för att hjälpa elever mot en djupare förståelse av litteratur samt stärka mötet sker mellan elevens världar och texters mening för att utveckla och utforska den litterära erfarenheten. (Langer 2005:24).

En jämförande studie mellan det ryska, finska och svenska skolsystemet har undersökt vilka strategier svenska, finska och ryska elever och studenter använder sig av när de kommer i kontakt med en främmande text. De ryska eleverna använder deras litterära analysförmåga i motsats till de svenska och finska eleverna som utgår från deras erfarenheter kring ämnet. Detta har troligen att göra med hur litteraturämnet ser ut i respektive land. Ryssland som har som mål att ”göra litteraturläsare” skiljer sig avsevärt från den svenska och finska litteraturundervisningen där målet är att få elever att läsa för sin egen skull. (Torell 2002:7)

3. METOD

3.1 METOD

Utgångspunkten är från en hermeutisk, tolkande ansats, vilket innebär att jag har analyserat olika sätt att erfara ett angivet fenomen och tolkat insamlad data för att undersöka ifall det finns skillnader och likheter i synen på litteraturundervisning mellan svenska och serbiska lärare.

Tillvägagångssättet som jag har använt mig av har varit av kvalitativ karaktär, vilket innebär att jag har intervjuat lärare. Mina intervjufrågor har fungerat som en ingångsport till de aktuella frågeställningarna, men informanterna har själva utvecklat sina tankar och åsikter. Jag har medvetet valt att styra intervjuerna så lite som möjligt för att ge de intervjuade lärarna möjlighet att berätta vad de anser vara relevant för dem. Den kvalitativa intervjun ger den intervjuade möjlighet att precisera sina svar och utveckla idéer vilket inte är möjligt med kvantitativ metod. Validiteten i kvalitativa undersökningar handlar om hela forskningsprocessen med fokus på att upptäcka, tolka, förstå samt beskriva olika uppfattningar. Det är viktigt att forskaren har lyckats skaffa sig underlag för att göra en trovärdig tolkning av den studerades livsvärld. En god kvalitativ analys kännetecknas av bra inre logik där alla delar kan resultera i en meningsfull helhet (Patel & Davidsson 2003:38)

Validiteten i denna undersökning har ett gott utfall, då jag har fått svar på de primära frågeställningarna vilket visar att jag har undersökt rätt händelser med de rätta instrumenten. Jämförelse av läroplanerna och intervjuerna med lärarna har varit den rätta metoden för att skaffa sig kunskap om likheterna och skillnaderna i litteraturundervisningen i den serbiska och svenska skolan.

3.2 UNDERSÖKNINGSMATERIAL

Undersökningsmaterialet består av sex intervjuer med sex olika lärare, varav tre stycken undervisar svenska i Sverige och de resterande tre undervisar serbiska i Serbien. Materialet organiserades för att kopplas samman med frågeställningarna. Intervjuerna har bearbetats kvalitativt, vilket innebär att alla intervjuer har gjorts individuellt, spelats in med hjälp av en diktafon, avlyssnats och skrivits ner till en sammanhängande text. Efter varje intervju har materialet sammanställts så att ingen information har förlorats.

Översättning av de serbiska skriftliga dokumenten som t.ex. Läroplanen, kursplanen och skolplanen har översatts till svenska och de muntliga intervjuerna har tolkats och skrivits ner. Det problem som kan uppkomma vid denna typ av översättning och tolkning är stilistiska och tankemässiga otydligheter men skillnaden är minimal och kan knappast ha påverkat lärarnas intervjuer på något sätt. Det är dessa intervjuer som är det egentliga underlaget för min analys.

Urvalet av lärarna blev:

SE 1. Kvinna, yrkesverksam 35 år, utbildad filolog med specialisering i serbisk litteratur 60år

SE 2. Kvinna, yrkesverksam 15 år, utbildad filolog i serbiska, 40år

SE 3. Man, yrkesverksam 40 år, professor i serbiska med specialisering i litteraturhistoria, 64 år

SV 1. Man, yrkesverksam 40 år, lärare i svenska och engelska, 67 år

SV2. Kvinna yrkesverksam 6 år, lärare i svenska och svenska som andra språk, 36 år

SV3. Kvinna yrkesverksam 39 år, lärare i svenska och engelska, 65 år

Urvalet har gått till så att jag har kontaktat rektorn på en skola i Serbien och en skola i Sverige och bitt dem välja ut lärare som undervisar i svenska och serbiska och som förmodligen har ett intresse för skönlitteratur. För att få så stor spridning som möjligt gällande erfarenheter och bakgrund valde jag att intervjua lärare av båda könen med olika åldrar från fyra olika skolor, två i Serbien och två i Sverige, med olika sociokulturella diversifierade områden. Dessa områden skiljer sig på ett flertal punkter, med det som är av vikt i undersökningen är den markanta skillnaden av elevernas sociala klasstillhörighet. Skolornas karaktär och status skiljer sig avsevärt på grund av elevers hemförhållanden, då ett antal undersökningar visar att barn som kommer från familjer där böcker har en framträdande roll påverkar barns framtida läsning (Dysthe 1996:96).

Jag är medveten om att det är omöjligt att som forskare analysera och presentera en studie objektivt, då intervjuaren har en medskapande roll och att intervjun är en interaktion mellan två personer som påverkar varandra, dessutom avspeglar ens bakgrund intervjun vare sig man vill det eller ej och man tolkar information utifrån ens egna uppfattningar och syften. (Dysthe 1996:25). Interaktionen i sig anser jag inte vara ett problem utan snarare en tillgång då

underliggande attityder, värderingar och uppfattningar kommer till uttryck som kan vara av betydande vikt.

Avsikten med denna undersökning är inte att ge en objektiv bild av hur lärare arbetar med litteratur i vare sig Sverige eller Serbien, utan att visa hur det går till på de skolor som jag besökt och vilka val enskilda lärare gör när de arbetar med läsning i klassrummet. Det är viktigt att poängtera att min undersökning inte är generaliserbar eller allmängiltig utan exempel på hur litteraturundervisningen ser ut på fyra olika skolor.

3.3 TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Detta kapitel kommer att handla om olika kunskapssyner som lärare och pedagoger har i arbetet med elever. Den första delen kommer att behandla lärares syn på elever och kunskap, medan det kommande avsnittet beskriver olika lärar- och ledartyper. Givetvis finns det flera teorier och utgångspunkter men dessa två är de mest frekventa i dagens skolor.

3.3.1 TEORIER OM HUR VI LÄR

Det är ogenomförbart att en eller flera teorier på ett allomfattande sätt inkluderar de komplicerade interaktionerna som dagligen försiggår i klassrum världen över. Olika teorier kan hjälpa till att förstå vad som sker i samspelet mellan läraren, eleven, litteraturen samt lärares syften med litteraturundervisning (Molloy 2003:31).

Det finns många sätt att definiera kunskap på och det finns lika många teorier om hur den erhålls. Det mest vanliga synsätten på kunskap är det auktoritära och konstruktivistiska synsättet.

Auktoritär kunskapssyn innebär:

- att kunskap är mätbar
- att det finns ett rätt svar på varje fråga
- att kunskap finns i läroböcker och hos experter
- att läraren är aktiv förmedlare av kunskap – eleverna förväntas ta in, och återge den
- att världen uppfattas i motsatta begrepp – rätt/fel, vitt/svart, bra/dåligt

Denna kunskapssyn härstammar från empirismen och betraktar eleven som en tom tavla, *tabula rasa* där kunskap kommer från erfarenheter och undervisning. Eleverna ses som tomma kärl som är öppna för påfyllnad av legitimerad kunskap. Skolor har genom generationer traderat en sådan syn på kunskap och inläring, men har på senare tid ändrat riktning (Dysthe 1996:46).

Konstruktivistisk syn på kunskap innebär:

- att kunskap kan vara sann i ett sammanhang men osann i ett annat
- att kunskap konstrueras på nytt av varje enskild individ
- att kunskap varierar beroende på vem som lär sig
- att man med hjälp av elevers erfarenheter knyter an undervisningen
- att eleverna själva konstruerar sin kunskap och att läraren fungerar som vägledande mentor.

Konstruktivistisk kunskapssyn grundar sig på Jean Piagets utvecklingsteori, som menar att världen inte upptäcks, utan skapas utifrån en uppsättning strukturella regler. Stor vikt läggs vid aktiviteter som möjliggör självinitierad inlärningsaktivitet men även vid aktiviteter som gör det möjligt att integrera ny kunskap i sina egna texturer (Dysthe 1996:53).

Till skillnad från auktoritära och konstruktivistiska inläringsteorierna är de nya teorierna inriktade på förändring av individens kunskapsstrukturer. Sociala aspekter har central roll, vilket innebär att elevers kulturella bagage och sociala samspel är en viktig del av inlärningsprocessen. Ömsesidigheten mellan de individuella processerna i hjärnan samt det sociala samspelet är grunden för effektiv inläring (Dysthe 1996:49).

För att förstå lärares intentioner och elevers mottagande av litteraturundervisning är det nödvändigt att förstå vilka faktorer som påverkar lärares val av litteratur och elevers bemötande av den. Alla människor besitter olika kunskaper beroende på uppväxt, erfarenheter och val i livet. Individer formas ständigt av omvärlden och kultursociologen Pierre Bourdieu använder begreppet *habitus* som syftar på resultatet av sociala erfarenheter. Dessa finns i kroppen och sinnet sedan barndomen och är svåra att förändra då de ”avslöjar” ens samhälliga status (Bergman 2007:37).

Pierre Bourdieu gör en distinktion mellan olika kategorier av kapital för att kunna identifiera individers position i samhället ur ett sociokulturellt perspektiv. Det *kulturella kapitalet* är det kapital som Bourdieu menar speglar samhällets värderingar angående t.ex. kunskaper om litteratur. Det är en social och kulturell konstruktion som visar vilken kultur som anses vara värdefull (Bergman 2007:36).

Sammanfattningsvis finns det alltså två stora riktningar inom den pedagogiska traditionen som vittnar om hur man erhåller kunskap. Den ena teorin ser eleven som en tomt kärl som kan fyllas med kunskap medan den andra poängterar vikten av att använda elevers erfarenheter som redskap för att erhålla ny kunskap. Synsättet som lärare har säger mycket om hur de arbetar med litteratur i klassrummet. Undervisningen ser olika ut beroende på förhållningssättet gentemot eleverna.

3.3.2 TEORIER OM HUR VI LÄR UT

Många faktorer påverkar undervisningen i skolan. Det är ett komplicerat samspel mellan många styrande som inte alltid är lätt att konkretisera och hålla isär. Utan elevernas närvaro i skolan kan undervisning inte bedrivas, på motsvarande sätt är det otänkbart att ha en fungerande skola utan pedagoger.

Varje enskild lärare utformar sin egen ledarstrategi i klassrummet beroende på personlighet, temperament, inställning till arbete och erfarenhet. Lärares skiljaktigheter innebär att varje pedagog måste söka efter sitt bästa sätt att organisera och leda verksamheten i klassrummet (Stensmo 2000:12).

Lärare behöver minst tre typer av kompetenser för att klara av att utföra de uppgifter i klassrummet som skolan och samhället förväntar sig. *Ämneskompetens*, vilket innebär bland annat att läraren har akademisk kunskap och skicklighet om ämnet som hon/han undervisar i. *Ledarkompetens*, vilket innebär att läraren har kunskaper om att organisera och leda verksamheten i pedagogiska rum. *Didaktisk kompetens* betyder att läraren har kunskaper om undervisningens form, *hur* man går till väga, innehåll, *vad* man gör, och argument för detta, *varför?* (Stensmo 2000:9).

För att som lärare klara av att leda och organisera klassen som arbetande kollektiv innebär det hantering av olika frågor som till exempel disciplin, individualisering och elevers lärande.

Planering, kontroll, motivation, gruppering och individualisering är de arbetsuppgifter som är obligatoriska för att ha förmågan att leda en grupp. Dessa arbetsuppgifter utförs i en kontext som delvis utgör statens styrning av skolan genom lagstiftning, skolans ekonomi, lokala kursplaner, geografiska förhållanden och framförallt den lokala skolkulturen och mentaliteten som råder i klassrummet och på skolgården (Stensmo 2000:9,11).

Hur en lärare handskas med de olika arbetsuppgifterna visar ifall läraren har en uppgiftsorienterad stil eller elevorienterad stil. Denna tabell utgår ifrån teorier och idéer om lärares arbete i klassrummet.

	Uppgiftsorienterad stil	Elevorienterad stil
Planering	Läraren sätter agendan, uttolkar själv kursplaner och fattar beslut baserade på egen expert kunskap. Läraren planerar med hela klassen i fokus.	Eleverna sätter sin egen agenda, tolkar med hjälp av läraren kursplanen och fattar beslut utifrån egna behov. Läraren planerar med den enskilde eleven i fokus.
Kontroll	Läraren är ansvarig och har ledarskapet; beslutar om ordning i klassrummet och ser till att elevernas klassrumsbeteende är ändamålsenligt.	Ordning i klassrummet är en fråga om den enskilda elevens självkontroll; eleverna förväntas ta ansvar för att deras eget klassrumsbeteende är ändamålsenligt.
Motivation	Yttre motivation; eleverna förväntas behöva morötter och piskor för att vara aktiva. Läraren sätter mål, motiverar och bedömer elevernas prestationer	Inre motivation; eleverna förväntas vara nyfikna och aktiva av egen kraft. Eleverna sätter egna mål och bedömer egna prestationer.
Gruppering	Grupper sätts samman för att lösa ämnesbaserade uppgifter; två huvuden är bättre än ett. Läraren bestämmer uppgift och gruppkonstellationer.	Grupper sätts samman utifrån elevernas gemensamma intressen; gruppkonstellationer bildas av eleverna utifrån intresse för en särskild uppgift.
Individualisering	Kollektiv läroplan. Klassen löser samma uppgifter. Snabba elever inväntar långsamma genom att lösa extrauppgifter.	Individualiserad läroplan. Elever arbetar med egna uppgifter i egen takt och på sitt eget sätt.

(Stensmo 2000:12,13)

Utifrån ovanstående tabell går det att avläsa lärares syn på elever och ledarskap. Tabellen åskådliggör de kriterier och avgränsningar som lärare gör i undervisningssituationer med fokus på de didaktiska frågorna vad, hur och varför.

Detta kan även placeras in i en förklaringsmodell av Wolfgang Herrlitz för att illustrera lärares mål och syften för litteraturundervisning.

VETENSKAPLIG DISCIPLIN	KULTURARV	PERSONLIG ERFARENHET
	SOCIAL UTVECKLING	

(Malmgren 1996:125)

Om målet bestäms utifrån *vetenskapliga teorin* kan syftet vara att lära eleverna att analysera litterära texter eller språkets uppbyggnad med hjälp av vetenskaplig terminologi. Den andra dimensionen *kulturarv* karaktäriseras av målet att överföra ett specifikt innehåll från generation till generation. Det kan till exempel vara utvalda författare eller verk som representerar den nationella kulturen. Med dimensionen *personlig erfarenhet* är målet att främja elevernas eget intresse för att läsa litteratur på fritiden. Med det målet utgår man enbart från elevernas perspektiv med syftet att de själva skall upptäcka böckernas värld. Den sista dimensionen *social utveckling* kan syfta till att belysa samhällets utveckling, skapa en vision om ett jämställt samhälle eller liknande (Malmgren 1996:125)

3.4 STYRNING AV SKOLAN

Svenska staten utformar med hjälp av Skolverket skolans uppdrag, med utgångspunkt i riksdagsbeslut. Varje kommun fastställer en skolplan som på varje skola bearbetas till lokal kursplan av arbetslag och styrelse vilket sedan fungerar som grund och riktlinje för skolans fortsatta arbete.

I och med nya Läroplanen 1994 ändrades styrningen från regelstyrning till målstyrning vilket innebar att man har gick från en direkt styrning till mer indirekt. När skolan var regelstyrd fanns det mer bestämmelser om vad som gällde i klassrummen, till exempel hur stora klasserna fick vara (Carlgren och Marton 2007:185)

Den primära skillnaden är att staten inte anger *hur* verksamheten skall utformas utan *vilka mål* man vill uppnå samt vilka resultat som väntas.

Målstyrning är inte ett unikt för Sverige utan en pågående utveckling i många andra länder världen runt, men med en viss åtskillnad. Detaljeringsgraden i målformuleringen kan vara en av skillnaderna som lämnas till skolan eller lärarna att bestämma. I vissa länder fokuserar man på formuleringen av kriterier i andra målen för skolan och bedömningarna av resultat (Carlgren och Marton 2007:186).

I Serbien utformas skolans uppdrag av staten och Skolverket precis som i Sverige. Det som skiljer dem åt är att Serbiska skolor är regelstyrda vilket innebär att skolorna arbetar utifrån läroplaner med preciserande anvisningar och direktiv från staten om vad som skall läras ut.

Serbiska skolor har en läroplan och kursplaner för varje ämne som är gemensam för alla skolor i hela landet. Varje ämnes kursplan är utformad med angivelser om hur många lektioner som skall hållas per termin, vad de skall innehålla, samt hur många prov och diagnostiska test som är rimliga för att mäta elevers resultat. I kursplanen beskrivs syften med litteraturundervisningen detaljerat med angivelser om vilka böcker, dikter och texter som skall användas i undervisningssyfte. Lärarna i Serbien har 30 procents frihet att själva välja material och metod till sina lektioner, men det finns även angivelser och rekommendationer från Skolverket.

3.5 STYRDOKUMENT

Läroplanerna är sekundärmaterial i undersökningen och har fungerat som bakgrund till lärarnas intervjuer. Jag har valt ut delar av kursplanerna för svenska och serbiska som berör ämnet litteraturläsning. Det som är av relevans för denna undersökning är att titta på vad läroplanerna säger om *vad* man skall läsa, *hur* man skall läsa och *varför* man skall läsa.

Inledningsvis handlar detta avsnitt om den svenska kursplanen i ämnet svenska med fokus på läsning av olika litterära texter. Därefter följer den serbiska kursplanen i serbiska med litteraturämnets syften och mål. Avslutningsvis illustreras en översiktstabla över litteraturämnet i Serbien för årskurs 8.

3.5.1 KURSPLANEN I SVENSKA

Skolverket fastställer betydelsen av litteraturen i skolan och menar att det är viktigt att läsa för identitetsutveckling. Vidare påpekas det att litteraturen ger ”kunskap om barns, kvinnors och mäns livsvillkor under olika tider och i olika länder” Litteraturen ger också perspektiv på det nära och vardagliga. Såväl det gemensamma utbytet som den individuella erfarenheten i arbetet kring litteraturen bidrar till att ge svar på de stora livsfrågorna”. (Skolverket 2008)

Bearbetning av texter behöver inte alltid innebära läsning utan kan ske även genom avlyssning, drama, rollspel, film, video och bildstudium.

Målen

Skolan skall i sin undervisning i svenska sträva efter att eleven:

- * utvecklar sin fantasi och lust att lära genom att läsa litteratur samt gärna läser på egen hand och av eget intresse,
- * utvecklar sin förmåga att läsa, förstå, tolka och uppleva texter av olika slag och att anpassa läsningen och arbetet med texten till dess syfte och karaktär,
- * får möjlighet att förstå kulturell mångfald genom att möta skönlitteratur och författarskap från olika tider och i skilda former från Sverige, Norden och andra delar av världen,
- * utvecklar sin förmåga att bearbeta sina texter utifrån egen värdering och andras råd.

3.5.2 KURSPLANEN I SERBISKA LITTERATURÄMNET

Skolverket i Serbien fastlägger att elever blir allmänbildade av litteraturläsning och skapar en stark grund för fortsatt utbildning. Bearbetning av litteratur sker enbart genom olika metoder av läsning eller avlyssning i syfte att analysera röstlägen samt betoningar. Det är varje elevs rättighet att få kännedom om världskända författare och deras verk.

Syftet med litteraturundervisningen är att:

- * utveckla och förbättra elevers ordförråd
- * stimulera elevers intellekt och utveckla språklig förmåga
- * att utveckla kritiskt tänkande

* lära sig att använda litterära begrepp (parafra, tema, motiv, karaktärer m.fl.)

* tolka budskap, författares intentioner utifrån ett historiskt och kulturellt perspektiv

* värdera litterära verk i jämförelse med icke-litterära verk (populärlitteratur)
(Pravilnik o nastavnom programu 2008)

Översiktstablå för hur undervisningen i en serbisk klass 8 kan se ut.

Verk	Timmar	Teori	Hemläsning	Hur?
Serbisk litteratur	30	Folklorens genre		
Folklig episk berättelse - serbiskt folk uppror	10		”Uppror mot osmanska adeln” <i>Pocetak bune protiv dahija</i>	Enskild läsning, utantill läring, muntlig recitation
Folkliga kärleks sånger	10	Moraliskt dilemma	”Serbisk jungfru” <i>Srpska Djevojka</i>	Diskussion och analys
Episk Lyrik	10	Antik och modern episk lyrik		Essä skrivning
Litterära riktningar	20			
Romantiken	10	Romantik som litterär strömning	”Rosen” <i>Dulici</i> Jovan Zmaj Jovanovic	Diskussion och analys
Realism	10	Realism som litterär strömning	<i>Ana</i> <i>Karenjina</i> , Tolstoj	Diskussion och analys Moral och etik

Avslutningsvis går det att konstatera att den svenska och serbiska läroplanen ser olika ut och fokuserar på olika saker. Den serbiska fokusen ligger på analyserandet av litteratur med tydlig avgränsning för vad som får kallas litteratur, medan den svenska kursplanen uttrycker vikten av elevers utveckling av fantasi, upplevelser och tolkning av olika litterära texter.

4. ANALYS

Detta avsnitt inleds med en jämförande analys av lärarintervjuerna där syftet är att belysa hur lärare ur ett didaktiskt perspektiv med hjälp av läroplanen arbetar med litteratur i klassrummet. Avsnitten är uppdelade i olika moment med utgångspunkt i frågeställningarna.

Innan intervjuernas genomförande presenterades jag undersökningens grundtanke och syfte för de intervjuade lärarna. Jag förklarade att jag var intresserad av deras syn och tankar kring litteraturläsning i skolan.

4.1 LÄRARNA OCH LITTERATUREN

4.1.1 VAD HAR LÄRARNA FÖR FÖRHÅLLNINGSSÄTT TILL LITTERATUR?

En generell uppfattning bland de intervjuade lärarna var att skönlitteratur har en fundamental plats i skolans värld eftersom det bidrar till allmänbildning, förbättrat ordförråd, utveckling av fantasi, empati och fungerar dessutom i fostrings syfte. De intervjuade lärarna ansåg även att skönlitteratur i sig besitter en viss makt för att förändra och hjälpa elever i, och utan svårigheter genom att läsa om människor med dilemman och problem i en annan tid men som liknar de som vi har i dagens samhälle fast på annorlunda sätt.

Lärare SV2: Eleverna måste bli allmänbildade, dem kan inte börja gymnasiet och vara sämre för att de är invandrare eller vadå...asså man måste ju inte läsa..... men jag tror att det kan hjälpa många människor att förstå sitt sammanhang i det lilla och det stora.

Lärare SE1: Litteraturläsning och läsning överhuvudtaget, är ett måste eftersom det är omöjligt att fungera i dagens samhälle utan att vara allmänbildad och klok...eller jag menar inte att man inte kan vara klok om man inte läser men man ser saker och ting ur ett annat perspektiv.

Lärare SE2: Jag vill öppna upp bokvärlden för eleverna och visa dem hur mycket kärlek och känslor varje författare har lagt ner på sitt verk... genom litteratur lär man sig mycket mer än att läsa och skriva. Man upptäcker nya världar varje dag...och det behövs i tonåren...

Lärare SV3: Det är ju så viktigt att man läser med eleverna...för språkets skull....och fantasin...utvecklar dem den skapar de förutsättningar för annan inläring....

4.1.2 Vad för sorts litteratur använder lärarna i undervisningen? Vilka kriterier avgör textvalet?

Det visade sig vara en stor spridning på valet av litteratur i klassrummen speciellt i Sverige, då varje lärare har friheten att avgöra vilken litteratur som är relevant och varför den bör behandlas i undervisningen. De svenska lärarna anpassade de litterära texterna efter elevernas intressen. I Serbien däremot såg valet av litteratur ut annorlunda på grund av kursplanen som är gemensam för alla skolor i Serbien.

Lärare SV2: Vi har ju läst *Mor gifter sig* till exempel, och det gick ju bättre än väntat...dem kunde relatera deras uppväxt tilla typ Eritrea och så. Men sen så läser vi *En komikers uppväxt*, *Shoobre* och *Låt den rätta komma in*. Vi läser också en klassiker i nian, det brukar bli *Möss och människor*.

Lärare SE3: Vi läser allt från Romeo och Julia, Iliaden och Odysseen, Gilgamesh för att nämna några, dessutom arbetar vi mycket med serbiska verk som har stor historisk betydelse....kanske främst om olika historiska slag med turkarna som är viktiga att komma ihåg.

Samtliga lärare ville förmedla den kulturella tradition som tillhör landets historia och de var alla bestämda gällande vilken litteratur som var den mest betydelsefulla. Det som också var gemensamt för de intervjuade lärarna var att de markerade tydligt att skillnaderna mellan bra och dålig litteratur var stor, och de flesta uttryckte åsikter om vilken litteratur som var acceptabel i klassrummet. Fin- litteraturen klassades oftast som klassiker och ansågs berika ordförrådet, innehålla höga litterära kvaliteter och fungera som traditionsbärare.

Lärare SV2: I min värld finns det bra och dålig litteratur....men jag försöker att inte visa mina åsikter i klassrummet.... ja, jag skulle ha svårt att läsa Marian Keys till exempel, eller vad hon heter..... varför skulle jag göra det för? Det ska ju vara böcker som eleverna kan identifiera sig med.... Jag skulle aldrig läsa *Doktor Glas* i helklass med dem.

Lärare SE1: I skolan läser vi böcker som tillhör det serbiska kulturarvet och världskänd litteratur. Dostojevskij eller Tolstoj till exempel är ett utmärkt verk som behandlar moraliska dilemman, och får eleverna att reflektera, sätta sig in i

andras situationer...Dålig litteratur jaa, Harry Potter är inte lämplig i skolan, sånt får de läsa på fritiden.

Lärare SV3: ...jag vet inte om jag tycker att det finns dåliga...eller mindre bra böcker.... Det viktiga är ju att dem läser...jo fast självklart finns det ju det... men det är min privata åsikt...

Anmärkningsvärt var att lärare A talade om kravet på kriterierna för att skriva en bok och dess konsekvenser:

Lärare SE1: Idag är det andra kriterier som gäller för att skriva en bok, jag menar, förut kunde ju inte vem som helst kalla sig författare...idag kan ju vem som helst skriva nåt och anses vara författare. Kvalitén sjunker i och med det och vad har vi kvar? Elever som inte kan hitta "bra" böcker i bok-djungeln.

En av lärarna menade att alla former av text var litteratur. Hon påpekade att det väsentliga var att eleverna läste olika sorters text för att kunna se skillnader på olika genre till exempel. Hon menade även att man som pedagog var tvungen att pröva nya uppgifter för att ständigt uppdatera sig själv och eleverna.

Lärare SE2: Hur ska eleverna kunna lära sig olika genre, epoker, tider om de bara läser en sorts litteratur. Man får inte vara rädd att utforska och experimentera, det är ju då man lär sig själv något nytt och eleverna.

Det intressanta var att fastän alla lärare var styrda av läroplaner och skolans resurser valde de att arbeta med litteratur som på ett eller annat sätt var deras favoritlitteratur. Jag uppfattade det som om de i första hand utgick ifrån litteratur som var nyttigt för eleverna men även litteratur som de hade arbetat med i flera år som de var säkra på "fungerade" och som de själva uppskattade.

Lärare SV3: Det är ju lättast med ett säkert kort, jag menar, har det funkat på alla elever hitintills så varför inte fortsätta med det. Självklart måste de vara på deras villkor och saker som intresserar dem, men hur många tonåringar vet vad som är bra för dem i den åldern?

Lärare SV2: Jag har ju mina pärlor det kan jag ju inte förneka...hahah som *Pälsen* till exempel den är ju bara för bra...och tillslut brukar eleverna tycka det med.....

Lärare SV2: Man får känna av vilken nivå eleverna är på, jag menar vissa är starkare och andra svagareoftast brukar jag kunna märka vilka böcker som passar mina elever och då har jag rekommenderat...ja eeeeh..... att de läser.

Lärarna hade olika åsikter om hur stor plats litteraturundervisningen skulle ha i modersmålsundervisningen och hur många böcker som skulle läsas för att bli belästa. Det visade sig vara en stor skillnad mellan länderna då de svenska lärarna läste ungefär tre böcker per år medan de serbiska läste åtta obligatoriska böcker.

Lärare SV3: Det är olika...med vissa klasser har jag läst en bok den ena terminen och nästa termin tre böcker...asså det beror på hur pass intresserade de är...just då alltså. Men mitt mål är tre böcker per år...

Lärare SE2: Vi läser åtta böcker per år, och som jag nämnde tidigare är det viktigt att läsa hela tiden för att utveckla språket och förbättra ordförrådet....de är fortfarande unga och har lätt för att läsa och lära sig och det vore förlorad tid ifall jag som deras lärare inte motiverade dem att läsa så mycket som möjligt.

4.1.3 Hur använder lärarna litteraturen i undervisningen? Vilka metoder är effektivast?

De intervjuade lärarna arbetade på olika sätt med litteraturen i skolan och hade skilda åsikter om hur litteraturläsningen skulle gå till och hur den skulle bearbetas. De vanligaste förekommande metoderna var tyst läsning och recensionskrivning men även andra tillvägagångssätt var närvarande på grund av olika faktorer som påverkade situationerna. Det visade sig vara stor skillnad i bearbetningen av de lästa verken då de serbiska lärarna hade en generell uppfattning om att diskussioner, analyser och tolkningar av verket passade bäst i helklass. De svenska lärarna hade olika åsikter om vad som passade just deras elever.

Lärare SV2: Det är olika, men högläsning det gillar dem,.... jag högläser, då funkar alla böcker, det blir ju som film för dem. Dem kan ju inte läsa! De stannar inte vid punkt.....helt enkelt.....så det blir mycket högläsning.

Intervjuare: Finns det inte en risk att dem inte kommer lära sig att läsa ifall du alltid högläser för dem?

Lärare SV2: Jo, jag brukar säga det till dem, men det är enklast när jag läser... det blir ju oftast bäst så.....annars läser dem inte...

Lärare SE1: Alla läser samma verk som vi sen gemensamt.... analyserar, diskuterar och tolkar och så självklart författarens intentioner.....integration med andra ämnen är viktigt också.....det blir en helhet då..... mycket utantill läring....det är en del av våran tradition...

Intervjuaren: Kan du precisera vad du menar med utantill läring?

Lärare SE1: jaa.....jobbar vi med epik eller nationalepos så är utantill läring den bästa metoden....vi har en stark tradition av muntlig tradering och vill genom utantill läring visa eleverna hur dessa verser och sånger har traderats genom åren....

Några av lärarna menade att det var viktigt att integrera modersmålsundervisningen och då främst litteraturundervisningen med andra ämnen för att höja förståelsen av litteraturen och skildra olika synsätt. Denna fråga bekräftade skillnaderna i litteraturundervisningen då de serbiska lärarna integrerade litteraturläsningen främst med ämnet filosofi medan de svenska integrerade med SO: n.

Lärare SE1: Vi har tillexempel läst *Sofies värld* och då arbetat med både den språkliga delen och litterära tillsammans med filosofin...det har funkat jättebra eftersom eleverna får erfara litteraturen på olika nivåer och i olika sammanhang....

Lärare SV3: Eleverna var oerhört positiva när vi läste delar ur *Anne Franks dagbok* i svenska och sen arbetade med världskrigen...ja i SO:n alltså....de hängde med på ett helt annat sätt...det blev så verkligt för dem....

Ämnena integrerades under förutsättning att litteraturen de läste stämde överens med det dem höll på med i de olika ämnena.

Samtliga lärare ansåg att det var svårt att motivera eleverna att läsa. De menade att lärarrollen hade förändrats i och med att datorn fått en framträdande roll vilket har bidragit till att lärarna inte har samma makt och auktoritet. Detta dilemma fann samtliga lärare upprörande då de var väl medvetna om att ”gamla metoder” inte länge var ett alternativ för lyckade lektioner.

Jag uppfattade det även att lärarna kände maktlöshet, samt att deras enda försvar och hjälp var läroplanen och betyg som de använde som motivation, men framförallt som hot. I synnerhet

var det två lärare som explicit och tydligt menade att de inte motiverade eleverna att läsa på ett pedagogiskt sätt utan använde betyg som ett hot.

Lärare SV2: Syftet är ju att få eleverna att läsa.....och jag menar det är inte lätt att motivera tjugofem ungar i ett klassrum...så...jag hotar ju dem...ja med betyg alltså...oftast säger jag ju till dem att det kommer bli ännu hårdare på gymnasiet...

Lärare SE1: Det är så liten del av eleverna som vill läsa för deras egen skull...så det enda sättet att få dem att läsa är att hota med betyg...det kanske inte är pedagogiskt men det funkar i alla fall.....dem läser.....

De båda lärarna var medvetna om att deras tillvägagångssätt var opedagogiskt men de kände maktlöshet, missnöjdhet från skolans håll och föräldrars engagemang.

4.1.4 Lärarna och läroplanen.

Den svenska målstyrda skolan och den serbiska detaljstyrda visade sig påverka lärarna och litteraturundervisningen på olika sätt. Läroplanerna hade olika stor inverkan på lärares undervisning och de hade alla olika uppfattningar om läroplanen och dess roll.

Lärare SV2: Det är på gott och ont med målstyrning...ibland kan jag känna att jag inte orkar...jag skulle bara vilja få allt serverat och veta attså här ska du göra nu...men ibland så tänker jag att guuuud vad tråkigt det måste vara att göra samma saker år in och år ut som dessutom någon annan har bestämt....

Lärare SE3: Jag tänker nog inte så mycket på vad det står i kursplanen eftersom jag jobbar i så många år och kan mitt jobb, de små förändringarna som ständigt ändras i läroplanen rör inte mig direkt så....

Lärare SV1: Det är enkelt....Läroplanen är min lag...Sverige skulle inte fungera utan Sverige Rikets Lag, och jag kan inte utföra mitt arbete utan Läroplanen 94 annars skulle ju vem som helst kunna arbeta i skolan....eller hur....det är ju riktlinjerna....och det säger jag till ungarna också....

Intervjuare: Arbetar du aktivt i klassrummet med läroplanen?

Lärare SV1: ...självklart gör jag det....ungarna måste känna till skolans lag....eller jag menar målen...de måste känna till målen....vi brukar omformulera kursplanen tillsammans och ha det hängandes i klassrummet...

ibland händer det att eleverna börjar fråga...varför gör vi det här eller där?
Då tar jag fram läroplanen och läser det som vi tillsammans har skrivit...

Således visade det sig att några av lärarna arbetade med litteratur med dem själva i centrum. Några få lärare reflekterade över undervisningsmetodens konsekvenser medan andra ansåg att reflektion var obehövlig. Generellt sett var de svenska lärarna mer öppna för reflektion av deras eget arbete och såg det enbart som en fördel att klara av att överväga sina val. Detta är troligen ett resultat av målstyrningen då det finns utrymme för analysering av sig själv.

Jag uppfattade det som om elevernas funktion var att agera ”tomma tavlor” som skulle ta emot information om författare, epoker och främmande ord, medan lärarna agerade ledare med dem själva i centrum.

Lärare SE1: Tyvärr är det jag som står i centrum i klassrummet...nääää....jag vet att det inte är så bra men det har bara blivit så...visst det kanske liknar en föreläsning men dem lär sig ändå...det ser jag ju på proven...det ger resultat.

Lärare SE3: Mitt jobb är att hjälpa eleverna att utbilda sig så att dem får bra betyg och det sättet som jag anser vara bäst är när jag har kontroll över klassrummet. Jag förstår inte riktigt hur vissa lärare tillåter eleverna att styra undervisningen?!

Resultatet kan sammanfattas på följande sätt. Litteraturläsning i skolan är viktigt då det gör eleverna litterata och allmänbildade. Lärarnas primära mål är att förbereda eleverna till gymnasiet, genom att skapa läslust och ge dem de verktyg de behöver för att klara sig med ”tyngre” litteratur senare i livet. Det som skiljer sig lärarna emellan är synen på vad litteratur är och hur den skall behandlas och bearbetas i klassrummen. Varje enskild lärare utgår ifrån sitt egna synsätt gällande litteraturundervisningen beroende på utbildning, kunskapssyn elevsyn, och andra faktorer som påverkat läraren som exempelvis kursplanen.

Den serbiska skolan har en uttalad smaknorm som enbart traderar fin -litteratur eftersom skolan är detaljstyrd och har traderat den litterära normen i årtal. De serbiska lärarna definierade litteratur beroende på dess status i världen men räknade inte dit böcker som *Harry Potter*, då den anses vara ungdomslitteratur och inte ha tillräckliga litterära kvalitéer för att platsa på kanonlistan. De serbiska lärarna hade en auktoritär kunskapssyn och ansåg att deras

uppgift var att förmedla kunskap till eleverna. Eleverna förväntas ta in kunskapen och återge den. Lärarna i Serbien utgick inte alls från elevernas erfarenheter utan enbart från läroböcker och erkänd kunskap.

De svenska lärarna hade på grund av den målstyrda skolan ett bredare litterärt utbud att utnyttja och använda sig av. Den svenska skolan och de intervjuade lärarna hade inte en lika utpräglad litterär smaknorm utan använde sig av många olika typer av litterära texter, men alla enades om att den svenska nationella litteraturen var grundläggande kunskap. Det var även påtagligt att undervisningen var elevstyrd i större grad än i de serbiska skolorna. Gemensamt för de svenska lärarna var att de hade en konstruktivistisk kunskapssyn med elevernas erfarenheter som tillgång.

4.2 EN INGÅENDE ANALYS AV LÄRARNA

För att analysera de intervjuade lärarnas syn på litteraturundervisningen och för att förstå deras intentioner i klassrummet behövs en fördjupad analys av de serbiska och svenska lärares struktur och konstruktion av litteraturämnet.

4.2.1 SAMMANFATTNING AV DE SERBISKA LÄRARNA

De serbiska lärarna har generellt sett följt en och samma kursplan i många år. De anser att litteraturläsning berikar ordförrådet men att det primära syftet med läsning är att analysera, diskutera och kritisera ett verk för att bli bildad och för att bli textmässigt kompetent. De anser att skolans funktion är att bilda eleverna och att detaljstyrning bidrar till en demokratisk skola där alla elever får en likvärdig utbildning. De serbiska lärarna anser att betyg är bra för motivationens skull och att det är en utmärkt belöningsmetod. Lärarna poängterar att litteratur enbart är fin- litteratur som är erkänd världen över, har litterära kvalitéer och representerar den nationella kulturen och traditionen. Det är otänkbart att läsa ungdomslitteratur i skolan eftersom det inte platsar i litteraturundervisningen. De gemensamma för de serbiska lärarna är att de arbetar med litteratur genom katederundervisning i ett lärarcentrerat klassrum eftersom de anser att de besitter den kunskap som skall läras ut till eleverna.

4.2.2 SAMMANFATTNING AV DE SVENSKA LÄRARNAS

Det gemensamma för de svenska lärarna är att de arbetar med litteratur i ett elevstyrt klassrum, där elevernas intressen sätts i första rummet. De arbetar med olika litterära verk som till exempel tidningsartiklar, dikter, sagor och musik. I och med att de läser olika litterära genrer utmanar de elevernas förmåga att läsa texter som inte alltid är lätta men nyttiga. Det huvudsakliga syftet med litteraturundervisning är att ge eleverna en god allmänbildad grund att stå på, förbättra deras ordförråd, vägleda dem samt utveckla deras språkliga kompetens. Stor fokus läggs på den sociala tryggheten i klassrummet så att varje enskild individ känner förtroende. De svenska lärarna menar att det bästa sättet att bearbeta litteratur på av olika slag är genom boksamtal eller recension beroende på vad som passar deras elever bäst. De svenska lärarna anser att deras primära uppgift är att vägleda eleverna och fungera som en mentor och inspirationskälla. Den generella uppfattningen är att motivation skall komma inifrån eleverna själva och att de endast skall tävla mot deras egna framgångar och resultat.

Undersökningen visar att lärarnas förhållningssätt till litteraturläsning ser olika ut oberoende av land, kön eller ålder. Det som tycks spela en betydande roll i konstruktionen av litteraturämnet är lärarens kulturella kapital, habitus och den rådande skolnormen. Alla lärare hade många olika syften med litteraturundervisningen men det är intressanta är att varje enskild lärare hade ett huvudmål.

Genom att placera in lärarnas undervisningssyften i en förklaringsmodell för modersmålsundervisning illustreras lärarnas mål och syften för litteraturundervisning. Några av lärarna befinner sig i flera fack beroende på deras mål och syften.

	SE1	Kulturarv	SV3	
			SV1	
Vetenskaplig disciplin	SE3		SE2	Personlig erfarenhet
			SV3	
	SE 2		SV1	

Förklaringsmodellen illustrerar motpoler med syftet att visa litteraturundervisningens olika dimensioner. Lärares uppfattning och attityd gentemot litteraturämnet avgör det egentliga målet med läsningen.

För Lärare **SE1** och **SE3** var det primära målet med litteraturundervisningen att analysera texter som representerar den nationella kulturen. De befinner sig i facken mellan kulturarv och vetenskaplig disciplin eftersom det var deras huvudsakliga mål.

Lärare **SE2** hade flera mål och syften med undervisningen men det primära var att främja elevernas intresse för läsning samtidigt som hon använde sig av vetenskaplig terminologi. Lärare **SE2** var den enda läraren som ansåg att helheten var viktig i undervisningen. Hon utgick från alla dimensioner för att ge eleverna en bred utbildning.

Lärare **SV1** mål med litteraturämnet var främst att belysa den sociala utvecklingen, eftersom det primära syftet var att upplysa eleverna om deras rätt i samhället. Han fokuserade även mycket på eleverna och deras intressen men, ansåg att hans plikt var att informera om den sociala utvecklingen.

Lärare **SV2** utgick från dimensionen social utveckling och personlig erfarenhet med syftet att skapa ett intresse för läsning och bildning. Hennes huvudsakliga mål var att ge eleverna frihet att påverka lektionernas innehåll.

Lärare **SV3** hade flera mål med litteraturundervisningen men fokuserade på att skapa ett elevstyrt klassrum där alla enskilda individer fick läsa böcker anpassade efter deras kunskapsnivå. Hon fokuserade även på överföring av det svenska kulturarvet eftersom det enligt henne är grundläggande kunskap.

Detta visar att lärares kulturella kapital spelar en stor roll i utformandet av litteraturundervisningen. Varje lärare konstruerar sitt eget ämne beroende på deras habitus vilket bevisar att litteraturundervisningen, både i Sverige och i Serbien ser olika ut beroende av lärares kulturella kapital. Detta visar att lärarna i denna undersökning styrdes i liten

utsträckning av kursplanen varken i Sverige eller i Serbien. I första hand var det deras personliga intresse som avgjorde litteraturvalet.

5. SLUTSATSER

I diskussionen kommer jag att diskutera de likheter och skillnader som finns i litteraturundervisningen i den serbiska och svenska skolan. Syftet med detta arbete var att utifrån de didaktiska frågorna och kursplanerna undersöka *vad* man läser, *hur* man läser och *varför* man läser i den svenska och serbiska skolan.

Lärares konstruktion av litteraturämnet säger mycket om skolkulturen, skolnormen och synen på elever och kunskap som lärarna har. Undersökningen visar att det finns ett fåtal likheter i hur litteraturundervisningen ser ut i Serbien och Sverige, men den visar framförallt att det finns betydligt fler skillnader än förväntat.

För att kunna klargöra likheterna och skillnaderna i litteraturundervisningen är det viktigt att utgå från de fundamentala dokumenten som styr skolan – läroplanerna, och den komplexa verklighet som de medför.

Den svenska skolpolitikens huvudsträvan är att lärandeprocesserna inte skall styras av politikerna. Kommunerna och verksamheten skall tillsammans utforma kursplanerna vilket är en viktig aspekt i jämförelse med den serbiska skolpolitikens huvudsträvan om att alla skall ha rätt till en lika utbildning.

Både den serbiska och svenska läroplanen vilar på demokratisk grund och strävar efter att eleverna skall få en likvärdig utbildning. I Sverige fokuserar man på att individualisera lärandet medan man i Serbien utgår från idén ”lika för alla – bäst för alla”.

Generellt sätt ställer den serbiska skolan högre krav på studieinsatserna från elevernas sida än den svenska skolan. Litteraturämnet i Serbien består av odödliga klassiker främst ur den serbiska och ryska litteraturen men även världskänd litteratur i allmänhet. Detta är ett resultat av detaljstyrningen, med syftet att alla elever skall få en lika bred utbildning oberoende vart i landet man går i skolan.

I Sverige däremot finns det ingen given litterär kanonlista men underökningen visar att det finns en implicit uppfattning bland de svenska lärarna om vilken litteratur som är mer acceptabel i klassrummet än annan. Visserligen skiljer sig valet av litterära texter kolossalt i motsats till den serbiska kanonlistan vilket säger mycket om den serbiska skolnormen.

De svenska lärarna som jag intervjuade hade som målsättning att få eleverna att läsa mellan en och tre böcker per år samt andra texter i form av noveller, utdrag ur böcker medan de serbiska läste åtta obligatoriska böcker samt andra litterära texter.

Som ovan nämnt så vilar de båda läroplanerna på demokratins grund och påpekar att alla har rätt till en likvärdig utbildning. Hur pass likvärdig är utbildningen när läsningen ter sig olika på alla skolor i Sverige. Målet med målstyrningen är att individualisera och ge alla elever en likvärdig utbildning men frågan är ifall det serbiska detaljstyrda skolsystemet är mer demokratiskt och ger en större chans till en likvärdig utbildning?

Stensmo hävdade att varje lärare måste besitta minst tre typer av kompetenser för att klara av att utföra de uppgifter som förväntas av läraren. Att ha didaktisk kompetens, ämneskompetens samt ledarkompetens. Genom att analysera de intervjuade lärarnas konstruktioner av litteraturämnet visade det sig att de serbiska lärarna hade stor ämneskompetens och ledarkompetens men att de fokuserade på didaktik i väldigt liten utsträckning. De svenska lärarna däremot koncentrerade sig mer på den didaktiska kompetensen och utgick från elevernas intressen i hopp om att skapa ett lustfyllt klassrum. De serbiska målet med litteraturundervisningen var att bli beläst och allmänbildad medan de svenska var att uppnå ett personligt intresse för litteratur.

Jämför man tillvägagångssättet som de olika lärarna bearbetar litteratur på ser man tydligt att de serbiska lektionerna liknar mer högskoleseminarium där lärarens främsta funktion är att agera provokatör. Undervisningen går ut på att analysera, diskutera och tolka författarens intentioner och stilistiska drag, medan de svenska lektionerna är elevcentrerade med mål att skriva en recension eller ha ett boksamtal. Detta vittnar om att kunskapssynen och elevsynen skiljer sig avsevärt mellan de intervjuade lärarna. De serbiska lärarnas kunskapssyn är auktoritär medan den svenska kunskapssynen är konstruktivistisk.

Min uppfattning är att den serbiska läroplanen tillsammans med skolnormen och traditionen bidrar till ett skolsystem där lärarna i liten utsträckning reflekterat över sitt arbete och sin undervisning. I och med att skoltraditionen är oerhört tydlig och rak finns det varken utrymme eller intresse för reflektion.

Den svenska målstyrda skolan bidrar till att man som lärare ständigt måste reflektera och fundera över de didaktiska frågorna eftersom det inte finns någon färdig mall att följa. Detta är å ena sidan bättre för både elever, lärare och verksamheten i sig, men skapar enligt min uppfattning stora glapp mellan elever i olika delar av det svenska samhället. Undersökningen visar att det är en markant skillnad i valet av litteratur i ett invandrantätt område i jämförelse med en villaförort där det inte är en etnisk mångfald. Detta får en att fundera över ifall friheten med målstyrd skola är idealet och ifall det ger alla elever samma förutsättningar i livet?

6. AVSLUTNING

Syftet med denna undersökning var att jämföra lärares syn på litteraturundervisning i Serbien och Sverige. Det är omöjligt att avgöra vilket skolsystem som är bättre eller sämre, men det går att konstatera att de intervjuade lärarna konstruerar litteraturämnet utifrån deras habitus och kulturella kapital samt med hjälp av läroplanen.

Det visade sig att dessa två länder som vid en första anblick såg ut att ha en lika syn på pedagogik och metodik trots allt skilde sig avsevärt. Elevers samt lärares roll i klassrummet vittnade om den egentliga synen på kunskap.

Avslutningsvis vill jag betona vikten av detta arbete då det bidrar till reflektion och eftertanke. Det öppnar upp nya infallsvinklar och får en att fundera över fördelar och nackdelar med olika metoder. Det vore intressant att undersöka skillnaderna och likheterna i andra ämnen ur ett sociokulturellt perspektiv vilket jag överlåter till framtida forskning. Det vore även intressant att undersöka mer ingående de bakomliggande orsakerna som bidrar till att två europeiska länder har så olika skolsystem och olika synsätt.

Litteraturförteckning

- Bergman, Lotta (2007). *Gymnasieskolans svenskämnen – en studie av svenskundervisningen i fyra gymnasieklasser*. Malmö: Lärarutbildningen, Malmö högskola Diss
- Brodow, Bengt (1996). *Perspektiv på svenska*. Ekelunds Förlag AB; Värnamo
- Carlgren Ingrid, Marton Ference (2007). *Lärare av imorgon*. Lärarförbundets förlag; Kristianstad
- Dysthe, Olga (1996). *Det flerstämmiga klassrummet*. Studentlitteratur; Lund
- Forsell, Anna (2005). *Boken om pedagogerna*. Författarna och liber AB; Falköping
- Kursplanen i svenska (1994). Stockholm Utbildningsdepartementet
- Kveli, Anne Marie (1994). *Att vara lärare*. Studentlitteratur; Lund
- Langer Judith A (2005). *Litterära föreställningsvärldar; Litteraturundervisning och litterär förståelse*. Didalos AB; Riga Lettland
- Lpo 94- Läroplaner för de obligatoriska skolformerna (1994). Stockholm Utbildningsdepartementet
- Malmgren Lars Göran (1996). *Svenskundervisningen i grundskolan*. Studentlitteratur; Lund
- Molloy, Gunilla (2003). *Att läsa skönlitteratur med ungdomar*. Holmbergs Malmö AB
- Nationalencyklopedin 1993 tolfte bandet. Bra böcker AB; Höganäs
- Nationalencyklopedin 1994 femtonde bandet. Bra böcker AB; Höganäs
- Patel, R & B Davidsson (2003). *Forskningsmetodikens grunder*. tredje upplagan, Studentlitteratur; Lund
- Pravilnik o nastavnom planu i programu za osnovnu skolu (2008) Ministarstvo obrazovanja
- Stensmo, Christer (2000). *Ledarstilar i klassrummet*. Studentlitteratur; Lund
- Torell, Örjan (2002). *Hur gör man en litteraturläsare?* Författares bokmaskin; Stockholm

